# Poziția Triplei Alianțe față de România în problema Dunării (1880-1883)

**Daniel CREȚU**

**Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane**
**"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciencies**
Personal e-mail: d_cretu@yahoo.com

*The Position of the Triple Alliance towards Romania in the Danube Question (1880-1883)*

The Danube, one of the major rivers of Europe, had a special significance in the life of the peoples of the continent. Connecting Central Europe and the Orient, the Danube was the most important European trade axis. For Romania, the river has always had a special significance.

On the occasion of the peace Congress of Paris (1856), the European Commission of the Danube was founded, an organization established in order to draw up the applicable navigation and police regulations on the entire course of the river. At the same time, however, the plenipotentiaries of the great powers assembled in Berlin (1878), after a series of rather marginal negotiations, left open the question of the regulation of the navigation on the Danube and the Black Sea Straits, although the latter was indeed the key to the whole "Oriental Question".

Keywords: European Commission of the Danube, Triple Alliance, Romania, navigation and police regulations.

O problemă deosebit de importantă în relațiile României cu Austro-Ungaria, Germania şi Italia o reprezintă chestiunea Dunării, evoluția ei cunoscând momente deosebite. Documentele rămase drept mărturie şi unele dintre lucrările de specialitate[1] scot în evidență că autoritățile austro-ungare au legat chestiunea Dunării de problema regalității sau, mai exact spus, au condiționat recunoaşterea noii titulaturi a României de rezolvarea intereselor Vienei. În acelaşi timp, monarhia dualistă a dus o puternică propagandă în străinătate, reuşind să obțină sprijinul celorlalte puteri. De pildă, Franța, cu prestigiul diplomatic diminuat după 1870 şi pentru ca la rândul ei să fie susținută în Tunis şi Algeria, va fi alături de interesele Austriei. Mai mult decât atât, reprezentantul său în Comisia Europeană a Dunării, Barrére va deveni purtătorul de cuvânt, în multe situații, al intereselor austro-ungare. Poziției Franței i se va alătura şi Anglia, care avea anumite interese dominate de tratativele purtate la Paris pentru încheierea unei convenții comerciale. La rândul ei, Germania şi-a oferit sprijinul în favoarea Austro-Ungariei pentru că, de fapt, îşi susținea propriile interese. Chiar dacă Italia nutrea anumite rezerve față de monarhia dualistă, nu putea rămâne totuşi izolată după ce-şi orientase politica externă spre Puterile Centrale.

Pe lângă interesele individuale ale fiecărui stat, intrau în calcul şi cele de ordin general, sau, mai exact, cele comune, dictate de dorința marilor puteri de a-şi menține anumite poziții de-a lungul cursului Dunării până la gurile ei.

Prin recunoaşterea independenței României şi Serbiei şi a autonomiei Bulgariei, Congresul de la Berlin a pus capăt autorității otomane asupra Dunării de Jos (de la Porțile de Fier la Sulina), transformând fluviul cel puțin oficial într-un curs de apă internațional. Aceste noi state, au căpătat astfel drepturi suverane de navigație şi comerț pe Dunăre, în plus, România a devenit şi membră a Comisiei europene a Dunării, organism înființat în 1856 pentru a reglementa folosirea apelor ei[2].

În acelaşi timp însă, plenipotențiarii marilor puteri întruniți la Berlin, după o serie de tratative cu caracter mai mult marginal, au lăsat deschisă problema reglementării navigației pe Dunăre şi cea a strâmtorilor Mării Negre, deşi aceasta din urmă a constituit chiar cheia întregii "chestiuni orientale". Explicația trebuie căutată în modul în care președintele Congresului, Otto von Bismarck a condus dezbaterile. Acesta, sub motivul că menirea

Congresului era doar aceea de a cenzura tratatul de la San Stefano, a reuşit să preîntâmpine o nouă ciocnire între Rusia şi adversarele acesteia, Marea Britanie şi Austro-Ungaria, deoarece în cazul unui eventual conflict ar fi fost nevoit să opteze între Viena şi Petersburg sau între Petersburg şi Londra, ceea ce diplomaţia germană, în întreaga sa strategie după 1871, a căutat în mod special să evite, pentru a menţine Franţa într-o completă izolare.

În vara anului 1880, Austro-Ungaria a elaborat noi norme de navigaţie pentru Dunărea de Jos. Acestea au fost remise preşedintelui Consiliului de Miniştrii al României, I. C. Brătianu, de Bosizio, însărcinat cu afaceri al Austro-Ungariei la Bucureşti, la 12/24 august 1890[3]. Proiectul relua vechile argumente pentru menţinerea pretenţiilor de hegemonie austro-ungară: poziţia geografică, interesele comerciale şi în special misiunea de conciliere a intereselor statelor riverane pe care va trebui s-o îndeplinească Austro-Ungaria, datorită faptului că ea cunoaşte cel mai bine diversele chestiuni legate de navigaţia pe Dunăre. Punerea în practică ar fi permis Austro-Ungariei să acţioneze ca un adevărat stăpân între Porţile de Fier şi Galaţi, îngrădind drepturile riveranilor şi impunând monopolul companiilor proprii de navigaţie.

Planurile de dominaţie ale dublei monarhii, dar mai ales tendinţa de a limita libertatea navigaţiei au fost dezaprobate de cabinetele de la Londra şi Paris [4]. Ca urmare, delegaţii acestora în Comisia Europeană a Dunării au respins anteproiectul Vienei. Participanţii au hotărât, în schimb, în unanimitate, să invite pentru sesiunea următoare a Comisiei Europene a Dunării, delegaţii statelor riverane, Bulgaria şi Serbia pentru întocmirea proiectului regulamentului de navigaţie.

Aparent, o dispută zonală fără prea multe şanse de escaladare în faza sa incipientă, diferendul danubian a evoluat relativ rapid, datorită contingenţei directe cu politicile de expansiune economică şi strategiile de securitate ale unor puteri interesate de zona Dunării de Jos, într-o problemă cu ample conotaţii politice şi de securitate pentru România, de a cărei rezolvare putea depinde, în mare măsură, viitorul său ca stat independent în cadrul sistemului internaţional.

La sesiunea din toamna anului 1880, reprezentanţii celor şapte mari puteri au acceptat cu unele rezerve formulate de Marea Britanie şi Imperiul Otoman[5] proiectul propus de Austro-Ungaria, de creare a Comisiei Mixte, a cărei preşedenţie urma să o deţină. România şi Bulgaria s-au opus, blocând aplicarea proiectului.

Atenuarea vizibilă a divergenţelor dintre Austro-Ungaria şi Rusia prin semnarea Alianţei celor trei împăraţi şi dorinţa de a soluţiona problema Dunării conform propriilor lor interese[6] au determinat România să facă unele concesii. Ea a acceptat, în martie 1881, crearea Comisiei Mixte sub rezerva subordonării acesteia Comisiei Europene a Dunării şi eliminarea votului preponderant al Austro-Ungariei. Sub presiunea marilor puteri, în cele din urmă a fost impusă propunerea Barrère (reprezentantul Franţei în Comisia Europeană), potrivit căreia Comisia Mixtă trebuia să fie alcătuită din reprezentanţii României, Serbiei, Bulgariei şi Austro-Ungariei (ca preşedinte permanent) şi un reprezentant al Comisiei Europene numit la fiecare şase luni. Lipsită de votul preponderant, Austro-Ungaria îşi putea impune punctul de vedere în cadrul Comisiei cu sprijinul Serbiei, cu care încheiase alianţa din anul 1881, şi al reprezentantului Comisiei Europene.

După cum se ştie, cabinetul de la Bucureşti a respins, prin delegatul său în Comisia Europeană a Dunării proiectul francez şi a propus un contraproiect[7] ce repunea în drepturi statele riverane prin încredinţarea elaborării regulamentului de navigaţie unei Comisii de Supraveghere alcătuită din delegaţi ai României, Serbiei, Bulgariei şi din doi delegaţi desemnaţi în ordine alfabetică ai ţărilor riverane, membre ale Comisiei Europene a Dunării. Unul dintre aceştia era ales în unanimitate, preşedinte al Comisiei de supraveghere. Membri Comisiei Europene a Dunării îl numeau pe inspectorul general, în vreme ce subinspectorii şi căpitanul erau numiţi de ţările riverane. Bulgaria şi-a dat acordul la planul francez, condiţionându-l de admiterea ei în Comisia Europeană a Dunării, de alegerea delegaţilor Comisiei Europene a Dunării în Comisia Mixtă şi din rândul altor ţări decât cele ce intrau în componenţa acesteia, de o repartiţie mai raţională a posturilor de inspectori şi subinspectori[8].

Rămas să-şi apere singur poziţia, guvernul de la Bucureşti s-a pregătit pentru noua rundă de negocieri[9], apelând la oamenii cei mai adecvaţi momentului şi luând în calcul toate alternativele posibile. La 1/13 august 1882, I. C. Brătianu a procedat la remanierea cabinetului liberal, portofoliul Afacerilor Externe fiind încredinţat lui D. A. Sturdza. Conform ministrului italian la Bucureşti, prezenţa sa în cabinet merita o atenţie specială din cel puţin două motive. Mai întâi pentru că Sturdza era la acel moment unul dintre puţinii oameni politici din România care, în dezbaterile parlamentare referitoare la chestiunea Dunării, evitase să se angajeze prin declaraţii publice. În al doilea rând, pentru că era o persoană bine văzută la Berlin, unde dusese la bun sfârşit misiuni private delicate în interesul Coroanei.

Contele Tornielli aprecia totodată că noul ministru era printre puţinii capabili să iniţieze şi să conducă tratativele cu guvernul de la Viena. Prin numirea lui Sturdza, concluziona diplomatul italian, era afirmată "…tendinţa guvernului român de a urmări, în anumite eventualităţi, preferenţial politica austro-germană şi nu politica rusă". [10] Din aceleaşi motive decurgând din necesitatea soluţionării acceptabile a chestiunii Dunării, la 15 noiembrie 1882, Ion Bălăceanu a fost înlocuit la Viena în funcţia de ministru plenipotenţiar cu junimistul Petre P. Carp, cunoscut ca militant pentru apropierea României de Puterile Centrale. " Numirea sa – raporta însărcinatul cu Afaceri al Italiei – pare a fi destul de binevenită acolo

şi este semnalată de jurnalele austro-ungare drept un favorabil complement al numirii domnului Sturdza în funcţia de Ministru al Afacerilor Străine, şi ca un nou simptom al dorinţei guvernului român de a trăi în bună armonie cu Imperiul vecin”[11].

La 11/ 23 noiembrie 1882, Carp a avut prima întrevedere oficială, pe marginea diferendului danubian, cu ministrul imperial de externe, Kálnoky. Cu această ocazie, diplomatul român a fost informat între altele, că urma a fi reunită la Londra o conferinţă a celor şapte Mari Puteri în vederea soluţionării chestiunii danubiene. Imediat înştiinţat, guvernul român a trimis ministrului de la Londra, Ion Ghica, ordinele de a întreprinde toate demersurile necesare pentru ca România să fie acceptată la această conferinţă cu vot deliberativ[12]. Instrucţiuni asemănătoare au fost transmise şi Legaţiei române la Roma, deşi e greu de spus ce anume alimenta speranţa unui răspuns pozitiv din partea unui stat ce-şi demonstrase deja solidaritatea cu Austro-Ungaria. Noul ministru, Ion Bălăceanu trebuia să solicite guvernului italian sprijinul pe lângă celelalte mari puteri cu privire la cererea României de a fi reprezentată la Conferinţa de la Londra. Lucrul - avea să noteze câteva decenii mai târziu în Memoriile sale diplomatul român – era dificil, pentru că ministrul italian de externe, Mancini, evita în general să se explice franc asupra unei chestiuni chiar şi mai puţin delicate. Înainte de a-l aborda, Bălăceanu s-a adresat unui membru al Parlamentului italian, senatorul Maurigi, ce demonstrase în mai multe ocazii sentimente amicale pentru România, rugându-l să interpeleze ministerul în privinţa a ceea ce se pregătea la Londra şi asupra consecinţelor eventuale pentru România[13].

Interpelarea a avut loc la începutul lunii decembrie 1882 în contextul discuţiilor anuale privind politica externă şi Mancini a răspuns afirmând, între altele, că : “ Românii sunt fraţii noştri, ei pot conta pe noi”. În urma acestei “strălucitoare perorații”, plenipotenţiarul român s-a deplasat la Consulta pentru a cunoaşte în mod formal dacă guvernul său putea conta sau nu pe ajutorul Italiei pentru a fi admis cu vot deliberativ la Londra. Răspunsul Ministrului italian de Externe a fost că “Italia îşi va face o datorie din susţinerea şi apărarea drepturilor României”[14].

Ceva avea însă să nu funcţioneze şi de acestă dată. La jumătatea lunii ianuarie 1883, Ministrul român de Externe, Sturdza, din însărcinarea Preşedintelui Consiliului, a efectuat o vizită de informare la Berlin, unde a avut o întrevedere cu Bismarck pe marginea chestiunii danubiene. Cu această ocazie i s-a reafirmat punctul de vedere german şi anume că această ţară nu are interese speciale în chestiunea Dunării ci un interes general şi de aceea spera să se ajungă cu ocazia acestei vizite la o înţelegere amicală cu aliata ei Austro-Ungaria. [15] De la Berlin, Sturdza s-a deplasat la Viena, însă discuţiile purtate cu Kálnoky nu au dus la niciun rezultat, ba dimpotrivă, acolo chestiunea Dunării a făcut un pas înapoi.

În august 1883, într-o întrevedere a ministrului român la Roma, I. Bălăceanu, cu ministrul de externe italian, Mancini, acesta din urmă avea să se confeseze spunând că “poziţia diplomatică a României [în sensul de potenţial participant cu vot deliberativ la Conferinţa de la Londra] fusese compromisă cu ocazia călătoriei efectuate de domnul Sturdza”[16].

Ce a urmat se cunoaşte: Conferinţa a adoptat cu mici modificări,”proiectul Barrère” prelungind mandatul Comisiei Europene a Dunării cu încă 21 ani şi extinzând jurisdicţia acestui organism până la Brăila. Tratatul dădea satisfacţie Austro-Ungariei şi Marii Britanii, iar Rusia obţinea scoaterea braţului Chilia de sub autoritatea Comisiei Europene a Dunării. Cu toate acestea, Tratatul de la Londra a rămas inaplicabil în apele teritoriale ale României atâta timp cât guvernul de la Bucureşti a refuzat să-l accepte[17]. Ca atare, Puterile Centrale, dar şi Franţa au exercitat presiuni atât asupra guvernului român, dar şi asupra celui sârb şi bulgar de a accepta tratatul, mergând până acolo încât se discuta de un demers colectiv al marilor puteri[18].

România a receptat negativ comportamentul Italiei în chestiunea Dunării, mai ales după ce Parlamentul italian a confirmat oficial, în martie 1883, existenţa Triplei Alianţe. Acest lucru se poate observa din numeroasele note trimise de ministrul italian la Bucureşti cu privire la percepţia opiniei publice şi a guvernului român referitoare la poziţia adoptată de guvernul italian. Acesta nota că orice tentativă de conciliere în chestiunea Dunării ar veni din partea Italiei ar fi privită cu suspiciune şi văzută ca sugerată de Viena[19].

Această percepţie se pare că nu era întru totul eronată deoarece, atitudinea favorabilă Austro-Ungariei va fi recunoscută chiar de ministrul italian de externe, Mancini, un an mai târziu, în corespondenţa sa cu Ambasadorul Italiei la Viena, Di Robilant: “…Nici la Viena nu se poate să se fi uitat deosebitul serviciu pe care l-am făcut aliatului nostru [atunci] când, prin atitudinea noastră în chestiunea danubiană, am contribuit la aşezarea României în acea poziţie de izolare care, chiar dacă nu a dus până acum la găsirea unei soluţii efective a problemei fluviale, a avut însă pentru Austro-Ungaria, un şi mai important rezultat, schimbarea radicală a raporturilor sale cu tânărul regat”[20]. În baza acestei mărturii documentare se poate afirma, că prin concursul dat în acţiunea de izolare politico-diplomatică a României, Italia a determinat cel puţin indirect, dar conştient apropierea României de Viena şi alăturarea în ultimă instanţă la alianţa cu aceasta.

Note :

1. Pentru chestiunea Dunării în relațiile româno-austro-ungare, vezi Paul Gogeanu, *Dunărea în relațiile internaționale,* Editura Politică, Bucureşti, 1970; Corneliu Mihai Lungu, *Transilvania în raporturile româno-austro-ungare 1876-1886,* Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1999, p. 195-227; I. Cârțână, I. Seftiuc, *Dunărea în istoria poporului român,* Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1972, p. 36-45; Şerban Rădulescu-Zoner, *Dunărea, Marea Neagră şi Puterile Centrale,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
2. vezi Paul Gogeanu, *op.cit.,* p.89; I. Cârțână,I. Seftiuc, *op.cit.,* p. 36-45; Şerban Rădulescu-Zoner, *op.cit.,* p. 65.
3. Apud. Gh. N. Căzan, Şerban Rădulescu – Zoner, *op. cit.,* p. 66.
4. M. A. E., vol. 192, dosar 8, Convenții. D2a, p. I, 1879-1880; Marea Britanie şi Franța au propus amendarea anteproiectului, ideea fiind respinsă de delegații austro-ungari, germani şi italieni.
5. Titu Maiorescu*, Istoria contemporană a României 1866-1900*, Editura Librăriei Socec, București, 1925, p. 196.
6. Ernst R. V. Rutkowski, *Österreich-Ungarn und Rumänien 1880-1883: die Proclamierung des Königreiches und die Rumänische irredenta,* în "Südost Forschungen", 25, 1996, p. 152-174.
7. Contraproiectul prezentat de colonelul E. Pencovici a fost analizat de Paul Gogeanu, *op. cit.,* p. 109-111; I. Cârțână,I. Seftiuc, *op. cit.,* p. 82; Şerban Rădulescu – Zoner, *op. cit.,* p. 121 – 122.
8. Referitor la poziția guvernului de la Sofia față de proiectul Barrère vezi Elena Statelova*, La Bulgarie et le problème danubien (1879-1883)* în "Etudes historique", 7,VI, Sofia, 1973, p. 198-199.
9. La București o nouă confruntare nu era reținută ca iminentă, datorită izbucnirii crizei egiptene. De la Berlin, ministrul român, Liteanu, informa că "afacerile Egiptului" sunt marea preocupare a momentului şi că pentru multă vreme ele vor ocupa diplomația Marilor Puteri. "Prin urmare avem mult timp înaintea noastră, şi tot acest timp chestiunea Dunării are să doarmă". B. N. R., Fond Brătianu, dosar 534, f. 910 – 914, T. cifr., Liteanu către Preşedintele Consiliului I. C. Brătianu.
10. *35 de ani…,* p. 123 – 124, nr. 71, Tornielli către Mancini, București, 13 august 1882.
11. M. A. E., Fond Roma, Chestiunea Dunării, vol. 86 (1882-1896), f. 18.
12. *Ibidem,* f. 24.
13. Ion Bălăceanu, *Amintiri politice şi diplomatice (1848 – 1903),* București, Editura Cavallioti, 2002, p. 134 – 136.
14. A. N. I. C., Fond Microfilme, Italia, R. 10/2 (1877-1919), c. 723 – 725.
15. Idem., fond Casa regală, D. 19/1883,f. 33-34, 12/24 ianuarie 1883, Liteanu către Sturdza.
16. I. Bălăceanu, *op. cit.,* p. 196.
17. M. A. E., Arhiva istorică, vol. 196, dosar 8 Convenții, Conférence de Londres.
18. Şerban Rădulescu – Zoner, *op. cit.,* p. 131.
19. *35 de ani…,* p. 133-134, nr. 79, R. 371, Tornielli către Mancini, București, 2 mai 1883.
20. Apud. *Documente diplomatice române, Seria1, vol. 11:1883* ( sub îngrijirea Lukacs Antal, Rudolf Dinu, Alin Ciupală), Bucureşti, Editura Academiei, 2006, p. XXVIII.

Bibliography:

*35 de ani de relații italo-române, 1879-1914. Documente diplomatice italiene,* Editate de Rudolf Dinu, Ion Bulei / *35 years of Italo-Romanian Relations. Italian Diplomatic Documents*, Edited by Rudolf Dinu, Ion Bulei, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.

A. N. I. C., Fond Microfilme, Italia, R. 10/2 (1877-1919) ; fond Casa regală / The Central National Historical Archives, Fund Microfilms, Italy, R. 10/2 (1877-1919); Fund Royal House.

B. N. R., Fond Brătianu / National Library of Romania, Fund Brătianu..

M. A. E., Fond Roma, Chestiunea Dunării ;Arhiva istorică, Convenții / The Ministry of Foreign Affairs, Fund Rome, The Danube Question; Historical Archive, Conventions.

*Documente diplomatice române, Seria1, vol. 11:1883* (sub îngrijirea Lukacs Antal, Rudolf Dinu, Alin Ciupală) / Romanian Diplomatic Documents, Series 1, volume 11: 1883 (under supervision of Lukacs Antal, Rudolf Dinu, Alin Ciupală), București, Editura Academiei, 2006, p. XXVIII.

Bălăceanu, Ion, *Amintiri politice şi diplomatice (1848 – 1903) / Political and Diplomatic Memoirs,* Bucureşti, Editura Cavallioti, 2002.

Cârțână, I.; Seftiuc, I., *Dunărea în istoria poporului român / The Danube in the History of the Romanian People,*București, Editura Ştiințifică, 1972.

Gogeanu, Paul, *Dunărea în relațiile internaționale /The Danube in the international Relations,* Bucureşti, Editura Politică, 1970.

Lungu, Corneliu Mihai, *Transilvania în raporturile româno-austro-ungare 1876-1886 / Transylvaniain the Romanian-Austro-Hungarian Relations1876-1886,* Editura Viitorul Românesc, București, 1999.

Maiorescu,Titu*, Istoria contemporană a României 1866-1900 / The Contemporary History of Romania 1866-1900*, Editura Librăriei Socec, București, 1925.

Rădulescu-Zoner, Şerban, *Dunărea, Marea Neagră şi Puterile Centrale / The Dabube, the Black Sea and the Central Powers,* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982.

Rutkowski, Ernst R. V., *Österreich-Ungarn und Rumänien 1880-1883: die Proklamierung des Königreiches und die Rumänische Irredenta / Austro-Hungary and Romania 1880-1883: The Proclamation of the Kingdom and the Romanian Irredenta,* în "SüdostForschungen", 25, 1996.

Statelova, Elena, *La Bulgarie et le problème danubien (1879-1883)/ Bulgaria and The Danubian Question* în "Etudes historique", 7,VI, Sofia, 1973.